

LATIN ÖRÖKSÉGÜNK

Az európai műveltség latin alapjai

A nyolc évfolyamos gimnázium tanulói a kerettanterv alapján a hetedik évfolyamon kezdik meg történelemtanulmányaikat. Ezért lehetőség nyílik egy olyan tantárgy tanulására, amely előkészíti ezt. A kerettanterv 5–6. évfolyamon egy olyan tantárgy bevezetéséhez ad útmutatást, amely egyszerre alapozza meg a történelem és a latin nyelv tanulását is, ám önmagában is értelmezhető, lezárható rövid stúdium. A tantárgy komplex jellegű, célját és tartalmát a NAT két műveltségterületéről veszi: az Ember és társadalom, valamint az Idegen nyelvek műveltségterületéről.

Az *Európai műveltség latin alapjai* tantárgy célja végső soron az életkori sajátosságokhoz illeszkedő, az érdeklődést felkeltő ismereteket adni, a történelem és a latin nyelv további tanulását lehetővé tevő kompetenciákat fejleszteni. Ily módon a tantárgy közvetve mindazon fejlesztési célok eléréséhez hozzájárul, amelyek a történelem, illetve a latin nyelv tanulása során elsődlegesek. Mindemellett a tantárgy nagyban hozzájárul a tanulás tanításához, mivel a későbbi tanulmányok motivációs bázisának megalkotását szolgálja, továbbá a későbbiekben is használható módszereket, eljárásokat kínál a tanulónak. Az érintett témák során a tanuló történeti látásmódja, ennek révén pedig állampolgári ismeretei, demokratikus elkötelezettsége, továbbá nemzeti identitása is erősödik, utóbbi különösen hazánk római emlékeinek megismerése, illetve a latin nyelv magyar történelmi vonatkozásainak feltárulása miatt. Az olvasmányokban felmerülő emberi kérdések gyakran igénylik vagy kiváltják az erkölcsi ítéletalkotást (pl. Livius hőseinek történetei), s ezek szolgálják az erkölcsi nevelés és az önismeretre nevelés céljait is.

A tantárgy megalapozza a történelem oktatását, azáltal, hogy egyrészt az ókor eseményeit mesés narratívában közli, amit a szakmai-tudományos megközelítés mélyít majd el a későbbiek folyamán. Másrészt e keret olyan betekintést nyújt a segédtudományok (régészet, epigráfia, kronológia, topográfia) területére, amely nem elriasztja, hanem elvezeti a tanulót a történelem tanulmányozásához. A kerettantervnek nem feladata módszertani eljárások ajánlása, ám bizonyos alapelveket már e dokumentumban érdemes leszögezni: az oktatásnak mind témáiban, mind módszereiben alkalmazkodnia kell a tanulók életkori sajátosságaihoz. Az ismeretközlésnek mindig történetbe ágyazottan kell történnie. Ügyelni kell a számtalan kapcsolódási lehetőségre más műveltségterületekkel. A kerettanterv egyes tanévekre bontása történhet tematikai egységek mentén is, de bizonyos egységeket érdemesebb megbontatni és azok tartalmát elosztani a két év között (pl. tanulságos/mulatságos történetek olvasása).

Az oktatás során komoly szerepet kell kapnia az IKT-eszközök használatának. A kerettanterv több helyen utal önálló (vagy kiscsoportos) tanulói tevékenységre: projektmunka-lehetőségre, információforrások önálló felderítésére, anyaggyűjtésre, prezentációtervezésre. Mivel a digitális írástudás területén nagy eltérések lehetségesek, ezért e stúdiumon belül is meg kell ragadni a lehetőséget a lemaradások differenciált pótlására, a hátrányok leküzdésére.

A tantárgy újszerűsége miatt szükségesnek mutatkozik, hogy a kerettantervhez csatoltan a tanár rendelkezésére álljon olyan forrásjegyzék, amely ajánlásokat tartalmaz a tanítás konkrét tartalmi elemeire nézve. Ez a jegyzék a kerettanterv végén olvasható.

5–6. évfolyam

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Ráhangoló	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Néhány latin eredetű szó ismerete (pl. iskola, vakáció, tinta).	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>Annak felismertetése, hogy a latin nyelvtudás hozzáférhető mindenki számára.</p> <p>A latin nyelv kiejtési szabályainak elsajátítása (hagyományos magyar iskolai kiejtéssel).</p> <p>A latin nyelv jelentőségének, elterjedtségének bemutatása.</p> <p>Néhány nevelési értékkel is rendelkező, egyszerű szentencia megismerése, beépítése a tanulók műveltségébe, tanulságaik megbeszélése.</p>	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>A latin nyelv kiejtési szabályai. („Tonaludatus-játék”.)</p> <p>Latin eredetű szavak a magyar nyelv szókincsében (gyűjtés, elemzés).</p> <p>Alapismeretek szerzése a latin nyelv jelentőségéről, használati területeiről a történelemben és a jelenben.</p> <p>Alapismeretek – kifejtés nélkül – az indoeurópai nyelvcsaládról (újlatin nyelvek, germán nyelvek).</p> <p>A „három szent nyelv” fogalma.</p> <p>A szentencia és a proverbium műfaja. Néhány rövid példa megismerése, a bennük levő szavak jelentése, a mondatrészek megállapítása, a mondat memorizálása, fordításával, értelmével együtt.</p> <p>Könyvtári és internetes tájékozási lehetőségek, források megismerése és használata az ókor történelmével vagy a latin nyelvvel kapcsolatban.</p>		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a szókincs latin eredetű része, e szavak helyesírása. A fő mondatrészek.</p> <p><i>Informatika:</i> könyvtári és elektronikus információforrások használata.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Kiejtés, nyelvcsalád, indoeurópai, újlatin, szentencia, proverbium.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Történetek a görög és a római mitológiából	Órakeret 22 óra
Előzetes tudás	Latin szavak kiejtése, mitológiai eredetű mesék.	
A tematikai egység nevelési- fejlesztési céljai	<p>Történetek élményszerűsége által a görög-latin kultúra iránti érdeklődés felkeltése.</p> <p>Mítosz és valóság kapcsolatának megközelítése – az életkori érettség szintjén. Mitikus földrajz és történelmi topográfia találkozási pontjainak felismerése.</p> <p>Néhány nevelési értékkel is rendelkező mitológiai történet (küzdelem, áldozat, megküzdés, próbatétel) megismerése, beépítése a tanulók műveltségébe, tanulságaik megbeszélése.</p> <p>Néhány nevelési értékkel is rendelkező, egyszerű szentencia megismerése, beépítése a tanulók műveltségébe, tanulságaik megbeszélése.</p>	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>A görög és római istenek, egymásnak való megfeleléseik. Teremtéstörténetek, isten-családfák, istenek hadakozásai. Átváltozás-történetek (Ovidius) mint eredetmagyarázó (okadó) mítoszok (pl. Niobé).</p> <p>A görög-római kultúra topográfiai vonatkozásai.</p> <p>A trójai háború Homérosz műveinek kivonatos történetei alapján.</p> <p>A görög és római mitológia néhány híres története (pl. Héraklész, Prométheusz, Argonauták).</p> <p>Államalapító hősök a görög és római mitológiában (Thészeusz, Aeneas, Romulus, Remus).</p> <p>A mitológiai történetekhez kapcsolható egyszerű latin kifejezések (pl. ab ovo), idézetek, szentenciák megismerése, memorizálása a jelentésükkel együtt. Néhány bennük levő, jövevényszóként is ismerős alapszó megtanulása (nem szótári formában).</p>		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Mítoszok. Idegen tulajdonnevek helyesírása.</p> <p><i>Természetismeret:</i> Görögország, Itália.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> mitológiai szereplők ábrázolása a képzőművészetben.</p> <p><i>Ének-zene:</i> mitológiai történetek a zeneirodalomban (pl. Dido és Aeneas).</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Mítosz, mitológia, Olimposz, átváltozás, Attika, Trója, Latium, Róma, Ovidius.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Római mondák	Órakeret 22 óra
Előzetes tudás	Latin szavak kiejtése, magyar mondák.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>Történetek élményszerűsége által a római történelem iránti érdeklődés felkeltése.</p> <p>Mondák mesés történelemfelfogása és a valóság kapcsolatának megközelítése – az életkori érettség szintjén. A mondákban szereplő földrajzi helyek és a történelmi topográfia találkozási pontjainak felismerése. Az időbeli tájékozódás fejlesztése: a mondák fiktív ideje és a történelmi kronológia viszonya.</p> <p>Néhány nevelési értékkel is rendelkező történet (küzdelem, áldozat, megküzdés, próbatétel) megismerése, beépítése a tanulók műveltségébe, tanulságaik megbeszélése.</p> <p>Szentenciák megismerése, beépítése a tanulók műveltségébe, tanulságaik megbeszélése.</p>	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>Liviusi történetek olvasása (pl. szabin nők, Mucius Scaevola, Horatiusok és Curiatiusok, Tarpeia, Lucretia, Brutus, Horatius Cocles, Menenius Agrippa, Coriolanus, Cincinnatus története).</p> <p>A történetekhez kapcsolható egyszerű latin kifejezések (pl. ab urbe condita), idézetek, szentenciák megismerése, a mondatok memorizálása, fordítással és értelmezéssel együtt.</p> <p>Kitekintés a görög mondavilágra (pl. Hérodotosz: Görög-perzsa háborúk (Kürosz, Kroiszosz, Dareiosz, Xerxész, Themisztoklész, Ariszteidész).</p>		<p><i>Vizuális kultúra:</i> mitológiai szereplők ábrázolása a képzőművészetben (pl. David: A Horatiusok esküje).</p> <p><i>Ének-zene:</i> római történetek a</p>

Közismert jelképek megismerése, rövidítések feloldása, ezek memorizálása (pl. SPQR Senatus Populusque Romanus).	zeneirodalomban (pl. Beethoven: Coriolanus).
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Livius, Itália, Latium, Róma, etruszk, provincia, patrícius-plebejus, királyság – köztársaság, consul, dictator.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Ókori utazások. Kitekintés a Mediterráneumra. Egyiptom, Fönícia, Hellász, római provinciák	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Görög és római mitológia, Itália.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A népek kapcsolatainak, a kultúraátadás-átvétel jelenségének megismerése által az európai identitás és a tolerancia növelése. A felismerés által, hogy az emberi kíváncsiság a turizmus motivációja, a tudni vágyás és a kulturált szabadidő-eltöltés iránti igény növelése. Élményszerű ismeretszerzés a földközi-tengeri térség ókori kultúráiról, amely felkelti, fenntartja az érdeklődést a történelem és a latin kultúra iránt. Topográfiai ismeretek és képességek fejlesztése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
Az ókori világ hét csodája, szöveges és vizuális források alapján. Egyiptom a görögök, rómaiak szemével. Hellász a rómaiak szemével. Fönícia és az ókori Palesztina („Bibliai tájak”). Szemelvények feldolgozása Sztrabón és Pauszaniász vagy más utazók beszámolóí alapján. A földrajzi látás, térképészet fejlődése. Az ókori Mediterráneum térképe (népek, államok, úthálózat stb.). A provinciák meghódítása, a birodalom legnagyobb kiterjedése.		<i>Természetismeret:</i> térképészet, a Földközi-tenger térsége. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> a Biblia ószövetségi helyszínei. <i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> utazás, közlekedési módok.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Egyiptom, Fönícia, Palesztina, Hellász, provincia, turizmus.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Pannonia provincia, a velünk élő Róma	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A római birodalom legnagyobb kiterjedése, provinciái, római emlékek Magyarországon.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Hazánk római emlékeinek megismerése. E kultúrkinccs megismerése révén a magyar és európai identitástudat erősítése. A kulturális örökség megőrzéséért való felelősségtudat kialakulása. A kultúraátadás-átvétel jelenségének megismerése révén a megbecsülés erősítése más nemzetek iránt. Élményszerű ismeretszerzés a pannon térség ókori kultúráiról, az érdeklődés fenntartása a történelem és a latin kultúra iránt. Topográfiai ismeretek és képességek fejlesztése.	

Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>Pannonia fogalma, területi határai, meghódításának ideje. Projekt munkák a téma feldolgozására. A kétéves ciklus folyamán legalább egyszer egy római emlék felkeresése (lehetőség híján virtuális kirándulás). (Pl. Aquincum [Óbuda], Contra- Aquincum [Pest], Gorsium [Tác], Caesariana [Balácsa], Sopianae [Pécs], Kővágószőlős, Savaria [Szombathely], Scarbantia [Sopron]). A római régészet története, eszközei, sajátosságai. Feliratok olvasása (pl. Caius Castricius Victor sírköve Aquincumból).</p>		<p><i>Természetismeret:</i> Magyarország kulturális öröksége.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> aquincumi (vagy más) emlékek.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Pannonia, Aquincum, helyi vonatkozású római emlék, epigráfia.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	A rómaiak mindennapjai	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	Alapismeretek a technika és az életmód fejlődéséről.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hajdani életmód megismerése által a modern világhoz fűződő tudatosabb, reflektáltabb viszony fejlesztése. A római családi élet és korunk családmodelljeinek összehasonlítása. Az érdeklődés felkeltése az eseménytörténeteken túli ismeretek iránt.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>Olvasmányok a rómaiak életmódjáról, családi viszonyairól, fogyasztási szokásairól. A római magánház, bérház és a középületek jellegzetességeinek megismerése. A pompeji emlékek és ezek jelentőségének megismerése. Az életmódhoz, fogyasztáshoz köthető szentenciák megismerése.</p>		<p><i>Technika, életvitel és gyakorlat:</i> lakáskultúra.</p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> tárgykultúra.</p>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Város és falu, rabszolga, ipar, kereskedelem, mezőgazdaság, lakáskultúra, alaprajz, atrium, amphiteatrum, Colosseum, Pompeji.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Tanulságos/mulatságos történetek, anekdoták (De rebus gestis Romanorum)	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Latin szöveg kiejtése, római mondák, híres római személyek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>Tanulságos/mulatságos történetek magyar nyelvű olvasásával kedvet adni a később latin nyelven olvasandó szövegek megfejtési kísérleteihez. Rövid, tömör szövegek segítségével példát adni a hatékony és hatásos kifejezés készségének fejlesztéséhez. Félreértések, humorforrások azonosításával a szövegértés és a logika fejlesztése. Tanulságok megbeszélésével a tanuló „életrevalóságának”, ítélőképességének stb. fejlesztése.</p>	

	A tematika időről időre való megjelenésével a tanulók motivációjának újraélesztése, ébren tartása e tanulmányaikhoz. A szövegértési és szövegalkotási képesség folyamatos fejlesztése.	
	Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
	Rövid (8-10 mondatos) történetek olvasása, amelyek eredetileg latin (esetleg görög) nyelvűek voltak, és hagyományosan az iskolai nyelvtanítás szolgálatában állnak. (Azokat érdemes előnyben részesíteni, amelyek humorosak, amelyekben gyermekek is szerepelnek [lehetőség a dramatizálásra], illetve amelyek a mindennapi élet eseményeiről szólnak fpl. furfangos csalások]. Ha a történetek vándormotívumként (pl. retorikai exemplumként) továbbélnek, az intertextuális vonatkozások feltárása. A történetmagok más környezetbe való áthelyezésével szövegalkotási gyakorlatok.	<i>Magyar nyelv és irodalom: szövegértés-szövegalkotás.</i>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Anekdota, humor, szöveg, szövegösszefüggés, kontextus.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Lingua Latina Ecclesiastica. A kereszténység latinsága	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	Ismeretek a kereszténységről. Az egyházi latin néhány szava (mise, pápa, advent, roráté stb.)	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A kereszténység kultúraformáló jelentőségének megismerése által az európai kultúrkinés megőrzése melletti elköteleződés kialakítása.	
	Ismeretek/fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
	Ismeretek szerzése a keresztény egyházak szerepéről a latin nyelv fennmaradásában, illetve megváltozásában, s viszont a latin nyelv szerepéről a keresztény egyházak életében. Annak a jelenségnek a megismerése, ahogyan egy valamikori élő nyelv „szent nyelvvé” válik egy kultúrában. A latin kiejtés egyházas hagyománya (pl. -esz, -ész). A keresztény liturgia latin alapszövegei (köszöntés, bibliai idézetek, rövid alapimádságok, feliratok, rövidítések stb.). Néhány rövid példa megismerése, a bennük levő szavak jelentése, kifejezések memorizálása, fordításukkal együtt. Nem szükséges, mivel nem is lehetséges a példák nyelvtanilag is pontos megértése („beszivárgó tudás”). A latin nyelv egyházi használatának háttérbe szorulása, ennek okai és következményei.	<i>Magyar nyelv és irodalom: nyelvhasználati jelenségek, jövényszavak, Biblia, himnusz és más egyházi műfajok.</i> <i>Vizuális kultúra: templomépítészeti, vallásos témák a képzőművészetben.</i> <i>Ének-zene: a gregorián.</i>
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Biblia, zsoltár, evangélium, himnusz.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	A magyarok tettei és mondásai (De dictis et factis Hungarorum)	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	Magyar mondák, honfoglalás, Szent István.	
A tematikai egység nevelési – fejlesztési céljai	A magyar történelem latin nyelven íródott forrásainak fordításban való olvasása segítségével a tanulók magyar identitásának fejlesztése. A források értelmezése fejleszti a szövegértést, valamint a kritikus, több szempontot figyelembe vevő gondolkodást és az empátiát.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>Krónikák és más, eredetileg latin nyelvű történelmi források részleteinek olvasása magyar fordításban. (Pl. a honfoglalásról, a SanktGallen-i kaland, Symphonia Hungarorum a Gellért-legendából, szent királyok legendái, Korona és kard mondája, törvények Istvántól, Könyves Kálmántól.)</p> <p>Néhány latin kifejezés a magyar történelemből és művelődéstörténetből (pl. királyok latin neve, jelmondatok stb. – lásd az ajánlati jegyzéknél).</p> <p>Részletek olyan irodalmi művekből, amelyek a latin használatáról szólnak, arra utalnak (Jókai, Mikszáth stb.).</p>		<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> nyelvemlékek.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Rex, krónika, legenda, oklevél.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	A humanista latinság	Órakeret 6 óra
Előzetes tudás	Mátyás király, korvinák.	
A tematikai egység nevelési – fejlesztési céljai	<p>A latin nyelv és a görög-római hagyomány kultúraformáló jelentőségének tudatosítása.</p> <p>A reneszánsz és a humanizmus művelődéstörténeti szakaszáról szerzett alapismeretek által az európai kultúrkinés melletti elköteleződés kialakítása.</p> <p>Annak felismerése, milyen egyedülálló mértékben járult hozzá Mátyás király reneszánsz udvara Európa kulturális értékeinek átvételéhez és megőrzéséhez.</p>	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
<p>A reneszánsz és a humanizmus fogalma, időkeretei.</p> <p>A latin nyelv humanista megtisztítása.</p> <p>Eredetileg latinul írt művek részleteinek közös olvasása magyarul.</p> <p>Dante, Petrarca (poeta laureatus), Rotterdami Erasmus jelentősége.</p> <p>A latin címadás (pl. Petrarca: De viris illustribus).</p> <p>Vitéz János, Janus Pannonius, Thuróczy János, Bonfini jelentősége.</p> <p>A Bibliotheca Corviniana.</p> <p>Vitéz János levelei és politikai beszédei (néhány érdekes, rövid részlet feldolgozása pl. Hunyadi János nevében a pápához írt levélből, hogy nyújtson segítséget a fegyveres erők</p>		<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> reneszánsz és humanizmus.</p> <p><i>Vizuális kultúra, ének-zene:</i> a reneszánsz művészet.</p>

újjászervezésében Magyarország hadseregének). Galeotto Marzio történetei Mátyás királyról (magyarul). Ismeretszerzés a humanista iskolarendszerről. Példa: Heyden Sebald iskolai latin dialógusai Sylvester János fordításában, Csáktornyai János kiadásában (1591). Neolatin emblémák (Andrea Alciato: Emblematum liber, 1531).	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Reneszánsz, humanizmus, korvina, Petrarca, Vitéz János, Janus Pannonius, Bonfini.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Latinitas viva Az élő, beszélhető latin	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	Latin szöveg kiejtése.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Annak belátása, hogy a latin nyelv alkalmazható a modern viszonyok között is. A latin nyelv használati köreinek tudatosítása. Szórakoztató olvasmányok a latin nyelv tanulásának motiválására.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
Projektmunkák a latin nyelv használati köreiről (jogi, orvosi és más tudományos nyelvhasználat). Diplomák, kitüntető oklevelek megtekintése. Internetes gyűjtés a latin nyelv használatával, a latin nyelvtanulással, a latinul beszélők közösségével kapcsolatban (SEPTIMANAE LATINAE EUROPAEAE). Latin témájú képregények (Tintin, Asterix) nézegetése, feldolgozása.		<i>Idegen nyelvek:</i> nyelvtanulási módszerek, szokások. <i>Természetismeret:</i> latin eredetű szakszavak.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Élő nyelv – holt nyelv; jogi, orvosi latin, diploma, modernitás.	

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Közös olvasmány feldolgozása	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Történelmi ismeretek az ókorból.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	Ókori témájú, a tanulók életkori sajátosságaihoz igazodó olvasmány által az érdeklődés és a tanulási motiváció felkeltése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
A kétéves ciklus folyamán legalább egy ókori témájú közös olvasmány feldolgozása, megtárgyalása. Például: <i>Sienkiewicz: Quo vadis</i> , <i>Steven Saylor: Róma/Birodalom</i> , <i>Móra Ferenc: Aranykoporsó</i> , <i>Marcellus Mihály: Pannonia Romanum-sorozat</i> , <i>Teodor Parnicki: Aetius, az utolsó római</i> , <i>Domokos Sándor: A római százados</i> , <i>Kosztolányi Dezső: Nero, a véres költő</i> , <i>Révay József: A költő és a császár</i> , <i>Robert Graves: Én, Claudius, Claudius, az Isten, Az aranygyapjú</i> , <i>Görög mítoszok</i> , <i>Homérosz leánya</i> , <i>Szabó Árpád: Róma jellemei</i> , <i>A trójai háború</i> , <i>Boronkay Iván: Római regék és</i>		<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> olvasmányfeldolgozási módszerek. <i>Vizuális kultúra:</i> a film kifejező eszközei.

<p><i>mondák.</i></p> <p>Az olvasmányt kiegészítheti (adott esetben helyettesítheti) ókori témájú film közös megnézése és annak feldolgozása. Például: Ben Hur (1959), Quo vadis (1951), Barabás (1961), Elektra (1962), Spartacus (1960, 2004), A kilencedik légió, Demetrius és a gladiátorok (1954), Imperium: Augustus (1963), Róma (2005), A sas (2011).</p> <p>Az olvasmány történelmi korának és helyszíneinek azonosítása.</p> <p>A történet „kortól független” tartalmainak értelmezése.</p> <p>Az olvasói élmény megosztása.</p>	
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Ókor, regény, film, élmény.

Tematikai egység/ Fejlesztési cél	Reflektálás a tanultakra	Órakeret 4 óra
Előzetes tudás	A kétéves ciklus ismeretei, a tanulási folyamat élményei.	
A tematikai egység nevelési – fejlesztési céljai	A tanult ismeretek és a tanulási folyamat tapasztalatainak újra felidézése. A történelem és a latin nyelv iránti motiváció tudatosítása, a tanulási célok kitűzése, a várható nehézségek és előnyök, lehetőségek felmérése.	
Ismeretek/fejlesztési követelmények		Kapcsolódási pontok
A két évfolyamos ciklus tanulási segédeszközeinek (füzetek, tankönyvek, projektmunka-termékek stb.) áttekintése. Reflexiók fogalmazás.		<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> szövegalkotás.
Kulcsfogalmak/ fogalmak	Nyelvtanulás.	

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	<p>A tanuló</p> <ul style="list-style-type: none"> – nyitott és motivált a történelem tanulása iránt, és adott esetben szívesen tanulja a latint mint második idegen nyelvet. – tud a magyar és európai műveltség latin gyökereiről, e kultúrkinccs birtokosaként tekint önmagára, identitása részének tekinti magyarságát és európaiságát. – el tudja helyezni térben az ókor történelmének fontosabb régióit és helyszíneit. – képes tájékozódni az ókor történelmi kronológiájában. – ismer erkölcsi példázatokat a római mondákból, azok kérdésköreiben kész állást foglalni. – fel tud idézni fejből legalább tizenöt szentenciát vagy közmondást, érti szó szerinti jelentésüket és átvitt értelmüket. – képes adott témához rendelni egy szűk körben (pl. tanulás) latin életbölcseket. – képes latin nyelvű szöveg felolvasására helyes kiejtéssel (magyar iskolai hagyományok szerint).
---	--

Ajánlások

Szentencia-gyűjtemény a latin előtanulmányokhoz:

Alea iacta est.	In principio erat Verbum.
Anima sana in corpore sano.	In principio obsta!
Aquila non captat muscas.	In vino veritas.
Ars longa, vita brevis.	Inter arma silent Musae.
Audiatur et altera pars!	Iustitia est regnorum fundamentum.
Ave Caesar, morituri te salutant!	Lupus in fabula.
Bis dat, qui cito dat.	Manus manum lavat.
Carpe diem!	Memento mori!
Cave canem!	Mens sana in corpore sano.
Cogito, ergo sum.	Mors certa, hora incerta.
Crescit sub pondere palma!	Navigare necesse est.
Cum Deo pro patria et libertate!	Nemo ante obitum beatus.
Dies diem docet.	Nomen est omen.
Divide et impera!	Non scholae, sed vitae discimus.
Docendo discimus.	Nota bene!
Dum spiro, spero.	Panem et circenses.
Errare humanum est.	Philosophia est ancilla theologiae.
Et cetera (etc.)	Primus inter pares.
Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.	Quod licet Iovi, non licet bovi.
Fortes fortuna adiuvat.	Repetitio est mater studiorum.
Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus.	Sapienti sat.
Gutta cavat lapidam non vi sed semper discimus.	Si vis pacem, para bellum.
Hannibal ante portas!	Sic itur ad astra.
Hic Rhodus, hic salta!	Sic transit gloria mundi.
Historia est magistra vitae.	Similis simili gaudet.
Homo homini lupus est.	Tempora mutantur et nos mutamur in illis.
Homo sum, nihil humani a me alienum puto.	Ubi tu Gaius, ego Gaia.
Ibis redibis numquam per bella peribis.	Veni, vidi, vici.
Imperare sibi maximum imperium est.	Verba volant, scripta manent.
	Vinum regum, rex vinorum

Lingua Latina Ecclesiastica

Rövid latin szövegek (rövid alapimádságok, bibliai mondások, feliratok, rövidítések, szentenciák, beszédrészletek) a kereszténység két évezredéből

Gloria Patri et Filio...	Dies irae, dies illa
In nomine Patris...	Ave maris stella
Laudetur Jesus Christus!	Ave verum corpus natum de Maria Virgine
Pater Noster	Te Deum laudamus

Ave Maria, gratia plena...
Magnificat anima mea Dominum – et
exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.
Gloria
Credo in unum Deum...
Sanctus
Hoc est corpus meum
Ita missa est – Deo gratias
Agnus Dei
Benedicamus Domino – Deo gratias
Salve Regina...
Dominus vobiscum – Et cum spiritu tuo,
Sursum corda – Habemus ad Dominum
Requiem aeternam dona eis, Domine, – et
lux perpetua luceat eis. Requiescant in pace!
Circumdederunt me ge
Miserere mei, Deus, secundum magnam
misericordiam tuam – et secundum
multitudinem miserationum tuarum dele
iniquitatem meam!
Dixit dominus domino meo: sede a dextris
meis...
In principio erat Verbum, et Verbum erat
apud Deum, et Deus erat Verbum.
In principio creavit Deus caelum et terram.
Rorate caeli desuper et nubes pluant iustum
Veni redemptor gentium
Veni creator spiritus
Veni sancte Spiritum
Tantum ergo sacramentum
Stabat mater dolorosa

Exsultet
Ego sum via, veritas et vita.
Et resurrexit tertia die
Fides, spes, caritas, maior autem horum est
caritas.
Ora et labora!
Dominus illuminatio mea.
Credo, quia absurdum est.
In hoc signo vinces.
INRI, IHS, DOM
Ante/Post Christum natum, Anno Domini
Szerzetesrendek rövidítései (OSB stb.)
Főpapi jelmondatok, pl.: Cooperatores
veritatis (XVI. Benedek), Totus Tuus ego
sum, et omnia mea tua sunt. (II. János Pál),
Humilitas (I. János Pál), Obedientia et pax
(XXIII. János)
Servus Servorum Dei
Urbi et orbi
LUMEN GENTIUM (dogmatikus
konstitúció az Egyházzól)
NOSTRA AETATE (nyilatkozat az Egyház
és a nem keresztény vallások kapcsolatáról)
DEI VERBUM (dogmatikus konstitúció az
istenti kinyilatkoztatásról)
DIGNITATIS HUMANAЕ (deklaráció a
vallásszabadságról)
AD GENTES (dekrétum az Egyház missziós
tevékenységéről)
GAUDIUM ET SPES (lelkipásztori
konstitúció az Egyházzól a mai világban)

A történelem és irodalom szereplőihöz köthető szövegek

Cum Deo pro patria et libertate!
Extra Hungariam non est vita, et si est, non est ita.
Recrudescunt inclytae gentis Hungariae vulnera.
Vitam et sanguinem!
Ugocsa non coronat!
A sagittis Hungarorum, libera nos, Domine!
Unius linguae uniusque moris regnum inbecille et fragile est. (Szent István intelmei)
Divide et impera!
Indivisibiliter ac inseparabiliter
Bella gerant alii, tu felix Austria nube
AEIOU Austriae Est Imperare Orbi Universo

Jelmondatok

Sors bona nihil aliud (Zrínyi Miklós)

Virtuti confido (I. Ferenc József császár)

Virtute et exemplo (II. József)

Ingenio et industria (II. József)

DIMICante sabarIae gaLLo ereCta fVI (kronografika)

Reginam occidere bonum est timere nolite et si omnes consenserint ego non contradico. (A királynőt megölni nem kell...)

Érdekességként a dollár feliratai: Viribus unitis Novus ordo seclorum, Deo favente, In vindiciam libertatis, Virtus sola invicta, Annuis coeptis

Történelmi regények és más magyar nyelvű olvasmányok

- Sienkiewicz: Quo vadis (Kossuth, 2006)
- Steven Saylor: Róma/Birodalom (Agavé Könyvek, 2011)
- Móra Ferenc: Aranykoporsó (Szent István Társulat, 2010)
- Marcellus Mihály: Pannonia Romanum-sorozat (Historium, 2011, 2012)
- Teodor Parnicki: Aetius, az utolsó római (Európa, 1982)
- Domokos Sándor: A római százados (Jel, 1984)
- Révay József: A költő és a császár (Móra, 1967)
- Robert Graves: Én, Claudius (Európa, 2009), Claudius, az Isten (Gondolat, 1982), Az aranygyapjú (Európa, 2002), A görög mítoszok (Európa, 1981), Homérosz leánya (Merhavia, 1993)
- Szabó Árpád: Róma jellemei (Móra, 1985), A trójai háború (Seneca, 1996)
- Boronkai Iván: Római regék és mondák (Móra, 2008.)
- Katona Rezsőné: Az antik Róma napjai (Tankönyvkiadó Vállalat, 1986)
- Majoros József: Római élet (Athenaeum, 2000)
- Tim Cornell – John Matthews: A római világ atlasza (Helikon, 1991)
- Boronkai Iván: De dictis et factis Hungarorum (Tankönyvkiadó, 1978)
- Kapitánffy István: De dictis et factis Romanorum (Tankönyvkiadó, 1974)
- Bánk József: 3500 latin bölcsesség (Szent Gellért Egyházi Kiadó, 1993)
- Győri Gyula: Nota bene! (Ariadné Könyvek, 1989)
- Tótfalusi István: Vademeceum (Móra, 1983)
- Boros Zoltán: Ab ovo usque ad mala (Tankönyvkiadó, 1985)
- Bánki István: Kövek, betűk, történetek – római feliratok a történelemórán, (<http://www.tte.hu/media/pdf/37-banki-kovek.pdf>)

Anekdotalgyűjtemények, könnyű latin szövegek

- De rebus gestis Romanorum
- Valerius Maximus: Factorum et dictorum memorabilium libri novem
- Az Ókortudományi Társaság honlapján (www.okortudomany.hu) megtalálhatók az Ábel Jenő verseny feladatszövegei.
- Mayer-Tegyey: Gradus ad parnassum. Latin nyelvi feladat- és szöveggyűjtemény (Tankönyvkiadó, 1988)

Honlapok

<http://romaikor.hu>, <http://laudator.blog.hu>

Tonaludátuszok

Az alábbiak mind magyarul vannak!
Tona ludatus, vis saus megatus.
Teatrum oti sic amat rosinas.
Si vita mala cares enata ludra.
Ego nos luda faram a sic.

Makarónik (vegýtett nyelvú humoros szövegek)

Petőfi: Deákpályám

Diligenter frequentáltam
Iskoláim egykoron,
Secundába ponált mégis
Sok számár professorom.

Egynek plane... no de minthogy
Szerelemhistória,
Talán jobb lesz in aeternum
Sub rosa maradnia.

A poesisból is ebbe
Estem inter alia;
Absurdum pedig, de nagy, hogy
Ennek kelljen állnia.

Csak denique mi közöttünk
Sine fine folyt a per,
S consilium abeundi
Lett a vége breviter.

El sem obliviscálnak, mert
Ha occasióm akadt:
Kutyáliter infestáltam
E jó dominusokat.

Ergo mentem, és vagáltam
A hazában szanaszét;
Verte tandem a bal combom
Kard... azaz hogy panganét

Pálóczi Horváth Ádám: Meghólt feleségem

Meghólt feleségem, *Satis tarde quidem*, – ámbár elég későn.
Odavan reményem, *Debuisset pridem*. – előbb kellett volna.
Be jó gazdasszony volt. *Cuncta dissipavit*. – mindent szanaszét szórt.
A bort sem szerette, *Et semper potavit*. – viszont mindig nyakalta.
Oh ha visszajönne, *Quod Deus avertat*, – amitől Isten mentsen!
Bójtólnék érette, *Ut ibi maneat*. – hogy ugyanott maradjon.
A templomba mégyek, *Adibo popinam*. – a kocsmához járulok.
Imádkozom érte, *Moerorem deponam*. – gyászomtól szabadulok.
Be megcsókolgatnám, *Tractarem ictibus*. – ellátnám püföléssel.
Be megölelgetném. *Per dorsum fustibus*. – a hátán doronggal.

Középkori egyházi ének

In dulci júbilo, zengjen víg énekszó,
Üdvözítőnk nyugszik itt, in praeseptio,
Fénylik, mint a fényes nap, matris in gremio!
Alpha est et O, Alpha est et O!
Ubi sunt gaudia – az égi hajlékba
Nagy örömmel éneklik – nova cantica
Mind a mennyei karok – in Regia curia
Eia gloria! Eia gloria!
Mater et filia – a szép szűz Mária
Rég mind elvesztünk volna – per nostra crimina
Ám ő nekünk megnyerte – caelorum gaudia
Eia qualia! Eia qualia!

A humanizmus latinsága

- Heyden Sebald iskolai latin dialógusai (ford.: Sylvester János), Csáktornyai János kiadásában (1591)
- Erasmus: Hiábavaló dolgokról szóló antik közmondások – Aethiopem lavas (szerecsent mosdatsz), Ferrum natate doces (vasat tanítasz úszni), Cribro aquam haurire (szitával mered a vizet), Parieti loqueris (a falnak beszélsz), In aqua scribere (a vízre írsz) stb.
- Neolatin emblémák – Amicitia etiam post mortem durans (Andrea Alciato: Emblematum liber 1531.)
- Thuróczy János: Chronica Hungarorum (1473)
- Bonfinius (Bonfini) Rerum Ungaricarum Decades (1497)
- Vitéz János levelei és politikai beszédei (Neumann, 2001) (Néhány érdekes, rövid részlet, pl. Hunyadi János nevében a pápához írt levélből, hogy nyújtson segítséget a fegyveres erők újjászervezésében Magyarországnak.)
- Galeotto Marzio és Garázda Péter történetei Mátyás királyról az Ács Pál, Jankovics József, Kőszeghy Péter szerkesztette Régi magyar irodalmi szöveggyűjtemény I.kötetéből (Balassi Kiadó, 2005)

Latinitas viva

Gyűjtőlap az élő latin nyelvről:

http://www.latinitatis.com/latinitas/menu_eu.htm

Latin nyelvű Asterix Gallus:

<http://www.latinitatis.com/latinitas/nubecula/certamen/cert0.htm>

Latin nyelvű De Titini et Miluli Facinoribus:

<http://www.latinitatis.com/latinitas/nubecula/insula/ins0.htm>

Latin nyelvű rádióadások:

RADIO MELISSA (Brüsszel); (További példák: Saarbrücken, Brema etc.)

SEPTIMANAE LATINAE EUROPAEAE, az európai latin nyelv hete sorozat honlapja:

<http://www.maierphil.de/SeptLat/>

Cursus Vivae Latinitatis:

<http://www.latinitatis.com/latinitas/orberg/index.html>,

<http://www.latinitatis.com/latinitas/piper/piper.htm>

Latin nyelvű online hírójság:

<http://www.alcuinus.net/ephemeris/>